

ФІНАНСИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНО – БУДІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 336.71: 330.43

ЛІЗИНГ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

DOI 10.30838/ P.ES.2224.100119.183.356

**Кишакевич Б. Ю., д.е.н.,
Мігулка О. О.**

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті проаналізовано особливості функціонування фінансових та лізингових компаній в умовах активного розвитку цифрової економіки. Було показано, що завдяки цифровим технологіям та доступності Інтернету фінансові та лізингові компанії в усьому світі почали впроваджувати нові бізнес-моделі. Відзначено, що використання фінансовими та лізинговими компаніями інструментарію та методів великих даних (big data) мало результатом комплексне вивчення клієнтів, конкурентів, ринків, продуктів, послуг та каналів. Аргументовано економічну доцільність для лізингових компаній пропонувати своїм клієнтам Omni-channel підхід, який ґрунтується на взаємній інтеграції розрізнених каналів комунікації в єдину систему. Це дозволило б забезпечити безперешкодну і безперервну комунікацію з клієнтом, дозволить останнім взаємодіяти з організацією в будь-який час і з будь-якого місця. Показано, що активне впровадження цифрових технологій на українському ринку лізингу дало б змогу стандартизувати багато етапів лізингових операцій, суттєво зекономити витрати на ведення лізингових операцій традиційним способом, змінити методи дослідження ринків і придбання товарів.

Ключові слова: лізинг; фінтех; цифрова економіка; Omni-channel; лізингоодержувач; лізингодавач

UDC 336.71: 330.43

LEASING IN THE EPOCHY OF THE DIGITAL ECONOMY: PROSPECTS AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

DOI 10.30838/ P.ES.2224.100119.183.356

**Kyshakevych B., Dr. of Econ. Sc.,
Migulka O.**

Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko

The article analyzes the features of financial and leasing companies functioning in the conditions of active development of the digital economy. It has been shown that, thanks to digital technology and Internet accessibility, financial and leasing companies around

the world began to introduce new business models. It was noted that the use of tools and methods of big data by financial and leasing companies resulted in a comprehensive study of clients, competitors, markets, products, services and channels. It is argued that it is economically feasible for leasing companies to offer their customers an Omni-channel approach, based on the mutual integration of disparate communication channels into a single system. This would allow uninterrupted and continuous communication with the client, allowing the latter to interact with the organization at any time and from any place. It has been shown that the active introduction of digital technologies in the Ukrainian leasing market would allow to standardize many stages of leasing operations, significantly reduce the cost of leasing operations in the traditional way, change the methods of market research and acquisition of goods.

Keywords: leasing; fintech; digital economy; Omni-channel; lessee; leasehold

Актуальність проблеми. Після світової фінансової кризи 2008 року банки у всьому світі змушені були адаптуватись до нових правил гри, які передбачені стандартами Базель 3. Регулятори суттєво підвищили вимоги до капіталу, запровадили нові стандарти управління ризиками, дотримуються жорсткіших вимог Know Your Customer (KYC) та впровадили більш надійну систему боротьби з відмиванням грошей AML (Anti Money Laundering). Не менший вплив на трансформацію банківського бізнесу у світі робить активний розвиток та експансія цифрової економіки, яку іноді називають ще інтернет-економікою, новою економікою або веб-економікою. Сьогодні «цифрова економіка» тісно переплетена з традиційною економікою, що робить їх розмежування все більш проблематичним. Не виключенням є і лізинговий бізнес, який, на думку більшості фахівців матиме майбутнє, якщо лізингові компанії зуміють ефективно впровадити новітні цифрові технології. Усе це обумовлює актуальність дослідження основних тенденцій співпраці лізингових та технологічних компаній та перспектив відновлення лізингового бізнесу в Україні.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблемам розвитку ринку лізингу присвячено чимало наукових праць та публікацій, серед яких слід відзначити роботи П. Шуфеля [1], Л. Санікола [2], Дж. Пуштера [3], Б. Калдвела [3], Ч. Хануї [3], Б. Кишакевича [4], А. Прикарпатського [4], Твердохліба [4], А. Краковської [6], І. Вишневського [6], Н. Педос [6] та інших. Проте дослідженням впливу цифрових технологій та цифрової економіки загалом на функціонування лізингових компаній та шляхи їх еволюціонування присвячено недостатньо уваги, що обумовлює актуальність обраної теми статті.

Мета статті – аналіз впливу цифрової економіки на функціонування лізингових компаній та дослідження перспектив фінтех-компаній на українському ринку лізингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх років переважна більшість постачальників фінансових послуг зробила значні кроки у напрямку зниження кредитних ризиків. Останні фінансові кризи та потрясіння спонукали регуляторів практично у всіх країнах світу суттєво посилити вимоги до капіталу фінансових установ, і перш за все банків, ввели нові нормативні вимоги до ліквідності. У результаті банкам як традиційним кредиторам, які зіткнулись із суворими регуляторними вимогами стало дещо складніше пропонувати доступні фінансові послуги, як це було раніше. Бізнес та фізичні особи сьогодні все частіше змушені звертатися до альтернативних моделей фінансування, щоб забезпечити подальше зростання та оптимізацію своєї діяльності. Лізинг швидко вийшов на перший план як найбільш життєздатний варіант фінансування нового обладнання, транспортних засобів та інноваційних цифрових технологій. З огляду на конкурентні переваги, які дає такий вид фінансування, зрозуміло, чому щомісячний Equipment Leasing та Finance Foundation's Monthly Confidence Index у США демонструє стабільне зростання світової довіри протягом останніх двох років. Насправді, приблизно 60% інвестицій, що сприяли відновленню економіки США після рецесії, прийшли безпосередньо з лізингу, забезпечених кредитів та кредитних ліній, забезпечених активами. Лізинг займає провідне місце в економіці багатьох країн та сприяє швидкому оновленню основних засобів та розвитку підприємств. Так, наприклад, у США лізинг є найбільшим джерелом зовнішнього фінансування, за допомогою якого купується близько 50% техніки. Сьогодні загальний річний обсяг лізингових угод у світі становить приблизно 512 млрд. дол. США [6]. На Європу припадає 31,5% світового обсягу, а п'ять європейських країн (Великобританія, Німеччина, Франція, Італія та Швеція) входять до першої десятки країн світу стосовно нового бізнесу, що складає 65% від загального обсягу.

Найбільші темпи зростання серед усіх регіонів світу спостерігалися в Азії, де було зафіксовано дуже високе зростання – на 30%. Китай продовжує розглядатися як другий за величиною лізинговий ринок з його постійно зростаючим населенням і швидким зростанням лізингу та обсягів кредитування по всій країні. У Європі Великобританія і

Німеччина позиціонують себе як провідні країни з точки зору своїх лізингових ринків. Велика Британія і Німеччина є відповідно третім і четвертим за розміром ринками лізингу в світі та становлять разом 13% світового ринку і 42% європейського ринку. Слід відзначити, що фінансовий сектор Великої Британії протягом останніх двох років спрацював надзвичайно добре, незважаючи на складний економічний клімат, пов'язаний із Brexit.

Найбільший ринок лізингу залишається у Сполучених Штатах Америки, де обсяг нового бізнесу (NBV) становить близько 330 млрд. дол. США. У 2017 році в портфелі США домінували ІТ й офісне обладнання (31%) та транспорт (26%), далі 10% належало сільськогосподарському обладнанню, 9% – будівництву, 5% – промисловому та 4% – медичному обладнанню. На другому місці – Китай зі зростанням обсягів нового бізнесу на 61,9 % у 2013–2017 роках, до 206 млрд дол. США. Такий сплеск розвитку сфери лізингу став можливим у Китаї завдяки участі уряду. У 12-му п'ятирічному плані (2011–2015 роки) лізинг був визначений одним з найважливіших чинників економічного зростання. У серпні 2013 року для продажу та зворотного лізингу запроваджено вигідні ставки ПДВ [7,с.16].

Протягом останнього десятиліття цифрові технології суттєво змінили спосіб ведення бізнесу в різних сферах, не винятком є і фінансова та лізингова сфери. Клієнти зорієнтовані сьогодні перш за все на зручність та можливість підтримки зі сторони фінансових та лізингових компаній з метою отримати безперешкодний та орієнтований на клієнта сервіс.

Компанії, які пропонують своїм клієнтам Omni-channel підхід, який ґрунтується на взаємній інтеграції розрізнених каналів комунікації в єдину систему, з метою забезпечення безперешкодної і безперервної комунікації з клієнтом, дозволяють останнім взаємодіяти з організацією в будь-який час і з будь-якого місця. Omni-channel - підхід, принципами якого є цілісність і узгодженість користувацького сервісу. Головна його перевага полягає в тому, що користувачі вільно переключаються між каналами, наприклад, мобільним пристроєм, ноутбуком, соціальними мережами та офф-лайнним магазином. Впроваджуючи такий підхід, компанія не втрачає інформацію про клієнта, що дозволяє:

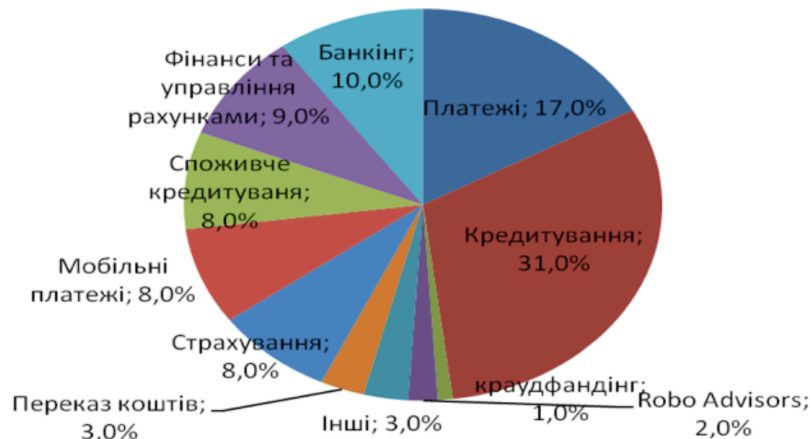
- зберегти персоналізований підхід до клієнта;
- зібрати достовірну базу даних клієнтів / покупців.

Пропонуючи такий розширений клієнтський сервіс, ставши зорієнтованим на клієнта та задовольняючи сьгоднішні високі очікування клієнтів лізингові компанії досягають підвищення рівнів лояльності та утримання клієнтів.

Методи здійснення транзакцій сьогодні зазнали значних трансформацій в сторону їх полегшення і, ймовірно, зміняться ще більше завдяки подальшим досягненням у галузі фінансових технологій – галузі, що складається з компаній, які використовують технології та інновації, щоб конкурувати з традиційними фінансовими організаціями, такими як банки і посередники на ринку фінансових послуг. В даний час до фінтеху себе відносять як чисельні технологічні стартапи, так і великі компанії та організації, які допомагають поліпшити і оптимізувати надання фінансових послуг [1]. Використання смартфонів для мобільного банкінгу, інвестиційних послуг та криптовалюта є прикладами технологій, спрямованих на те, щоб зробити фінансові послуги більш доступними для користувачів [2]. Основними причинами різкого збільшення у світі кількості фінтех компаній є наступні чинники:

- Інтернет став фактично загальнодоступним. У 2018 році кількість Інтернет-користувачів сягнула 4 млрд. чоловік;
- Згідно із даними аналітичної компанії Pew Research Center на середину 2018 року 59% опитаних дорослих в світі користуються смартфонами. Це приблизно 4,3 млрд. чоловік. 31% користується простими мобільними телефонами, у лише 8% немає ні того, ні іншого [3];
- Соціальні мережі поширюються рекордними темпами і сьогодні кількість користувачів соцмереж становить понад 3 млрд. чоловік;
- Великі п'ять (Amazon, Facebook, Google, Apple, Microsoft) технологічних компаній розробили інноваційні продукти та послуги, які створюють нові стандарти якості, швидкості і комфорту для споживачів;
- Малі та середні підприємства почали шукати альтернативні шляхи фінансування своєї діяльності;
- Приватні інвестори, раніше орієнтовані на нерухомість, почали шукати нові об'єкти для інвестування.

На рис. 1. показано розподіл інвестицій у фінтех компанії у світі на середину 2018 року.

*Рис.1 Розподіл інвестицій у фінансові технології у світі у 2017 році
Джерело: [2]*

Дебетові та кредитні картки стають сьогодні неактуальними, оскільки відчувають все більшу конкуренцію зі сторони мобільних гаманців, які поступово стають все популярнішим засобом платежів. Кардинальні зміни, викликані впровадженням цифрових технологій, змінили застарілу модель маркетингу. Це дозволило клієнтам вийти за межі традиційного маркетингу, і, як показують останні дослідження, змінити методи дослідження ними ринків і придбання товарів.

Завдяки інтеграції процесу схвалення лізингу з Інтернет та цифровими технологіями, використання Omni-channel підходу при роботі з клієнтами, сьогодні лізингові компанії надають персоналізовані, зручні та орієнтовані на клієнта послуги, результатом чого є підвищення рівня утримання та зростання доходів компаній.

Фінансові та лізингові компанії співпрацюючи з технологічними компаніями, завдяки Omni-channel підходу можуть реалізувати адресну як Up-sell тактику або підняття суми продажу (мотивація покупця витратити більше грошей у магазині, наприклад, купити дорожчу модель того ж продукту, додати опції або послуги до продукту, що купується), так і cross-sell або перехресні продажі (мотивація покупця витратити більше грошей, але вже через продаж товарів з інших категорій, відмінних від обраної користувачем, тобто в першу чергу продаж супутніх товарів). Більш того, розширена інтеграція з дилерами допомагає у отриманні всебічних даних про клієнтів і, отже, уникнення проблеми відсутності інформації про подальші їх дії.

Завдяки цифровим технологіям та доступності Інтернету фінансові та лізингові компанії в усьому світі розробили нові бізнес-моделі. Сфери фінансування та лізингу активів еволюціонують завдячуючи

можливостям цифрових технологій, завдяки технологічній еволюції, включаючи FinTech - фінансових технологій, що використовуються і застосовуються у секторі фінансових послуг, таких як:

- Штучний інтелект, що став активно використовуватись в фінансовій сфері для забезпечення автоматизації кредитного скорингу та обробки даних, отримання більш інтуїтивного користувацького інтерфейсу та кращої взаємодії з клієнтами.
- Віртуальна реальність, за допомогою якої покупцям автомобілів пропонується унікальний сервіс для візуалізації та налаштування транспортних засобів.
- Блокчейн, який забезпечує швидкі, точні операції для оптимізації транзакцій і суттєвого зниження ризиків.

Використання фінансовими та лізинговими компаніями інструментарію та методів великих даних (big data) також має результатом краще та всебічне розуміння клієнтів, конкурентів, ринків, продуктів, послуг та каналів. Крім того, аналітика великих даних дає змогу удосконалити процес прийняття рішень, оскільки вона забезпечує прозорість, аналізуючи та передаючи всі важливі дані по мережах, які можуть забезпечити краще розуміння організації та її потреб. Великі дані дозволяють фінансовим і лізинговим компаніям оцінювати потенційно нові ринкові можливості, розробляти нові продукти і послуги, підвищувати задоволеність клієнтів і тим самим підвищити рівень утримання клієнтів.

Згідно із прогнозом Fitch Ratings на 2019 рік перспективи фінансових та лізингових компаній в глобальному масштабі були підвищені до стабільного від негативного, оскільки кредитні збитки емітентів споживчого кредитування прогнозуються залишатися на найнижчому рівні за останні роки, тоді як компанії з комерційного фінансування матимуть вигоду від загально стабілізованих залишкових вартостей та операційного середовища. Крім цього до основних тенденцій розвитку ринку лізингу на 2019 рік агентство Fitch Ratings включило:

- тиск на ціни використаних транспортних засобів та їх вплив на залишкові вартості;
- зростання заборгованості домогосподарств та вплив підвищення процентних ставок на здатність споживачів обслуговувати борг;

- нові виклики / можливості, пов'язані з пропозиціями фінансових технологій ([5]).

Цифрові технології вже проторували свій шлях до сфери фінансування під забезпечення активами та у лізинговий бізнес в усьому світі, удосконалюючи операції фінансових компаній і допомагаючи їм оптимізувати свою продуктивність, значно знижуючи їхні витрати.

Цифрові технології пропонують клієнтам сервіс найвищого рівня, і всі їхні поїздки за покупками, швидше за все, перетворяться в найближчому майбутньому на спілкування із комп'ютером або мобільним телефоном. Цікаво, що в 2020 році очікується, що 85% операцій із клієнтом відбуватимуться без будь-якої взаємодії з людиною. Самообслуговування дозволяє компаніям надавати онлайн-підтримку своїм клієнтам, а також дає можливість кінцевим користувачам використовувати цифрові технології для доступу до інформації та виконання рутинних завдань, не потребуючи при цьому ніяких безпосередніх контактів із представниками служби підтримки клієнтів.

Упровадження сучасних цифрових технологій також сприятиме розвитку нового напрямку в сфері національного лізингового бізнесу – надання лізингових послуг іноземним лізингоодержувачам. Для розвитку цього виду бізнесу вітчизняні лізингові компанії не тільки повинні володіти вичерпною інформацією про можливості українських виробників, але й інформацією про потреби потенційних зарубіжних лізингоодержувачів.

Використання сучасних комп'ютерних технологій і спеціального програмного забезпечення, безсумнівно, дозволить скоротити витрати лізингових компаній з контролю за виконанням лізингоодержувачем своїх зобов'язань за контрактом, що, в свою чергу, призведе до зростання економічної привабливості лізингу в порівнянні з кредитом і торгівлею.

Для українського ринку лізингу характерним є домінування фінансового лізингу. Це можна пояснити бажанням клієнтів, особливо на початкових етапах формування ринку лізингу, отримати предмет лізингу у власність наприкінці дії договору лізингу. Особливістю оперативного лізингу є відсутність спеціального регулювання цього виду діяльності, спеціалізованої звітності щодо нього також немає. Через це доволі проблематично визначити реальний обсяг послуг з оперативного лізингу.

Ринок лізингу в Україні перебуває на стадії формування через низький рівень усвідомлення його економічної сутності з боку як споживачів, так і бізнесу. Підвищення рівня обізнаності споживачів та представників малого та середнього бізнесу стовно лізингу як інструменту залучення зовнішнього фінансування є першочерговим завданням та пріоритетом уряду та асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» (УОЛ), яка була створена в 2005 році як добровільний союз професійних учасників ринку лізингу. За підсумком 2017 року, згідно з даними Переліку юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги та перебувають на обліку в Нацкомфінпослуг, в Україні існувало 193 юридичні особи – лізингодавці. До Державного реєстру фінансових установ станом на 01.01.2018 р. було внесено інформацію про 280 фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу. Станом на 01.01.2018 р. сукупна вартість чинних договорів фінансового лізингу становила 22,76 млрд. грн. Близько 99,4% усіх послуг фінансового лізингу надавалося юридичними особами – суб'єктами господарювання, які не є фінансовими установами [9].

Структуру лізингового портфелю України в розрізі галузей економіки, станом на 31.12.2017 подано на рисунку 2. Із рисунку 3, на якому показано динаміку портфелю лізингових договорів лізингодавців небанківської сфери України, видно, що протягом останніх трьох років не відбулось значного покращення на ринку лізингу.

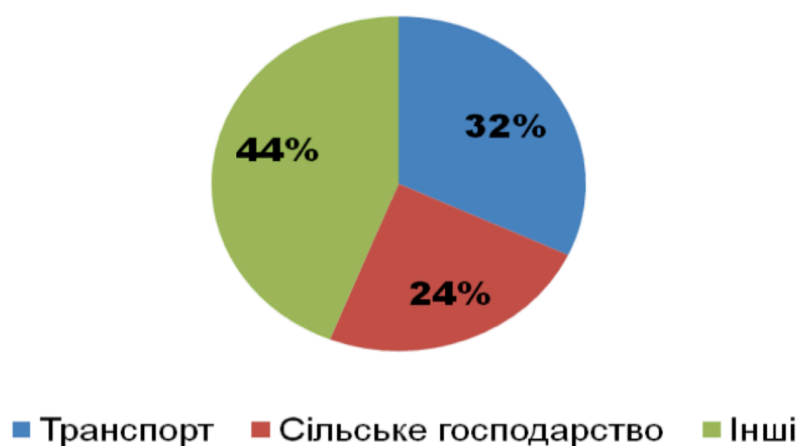
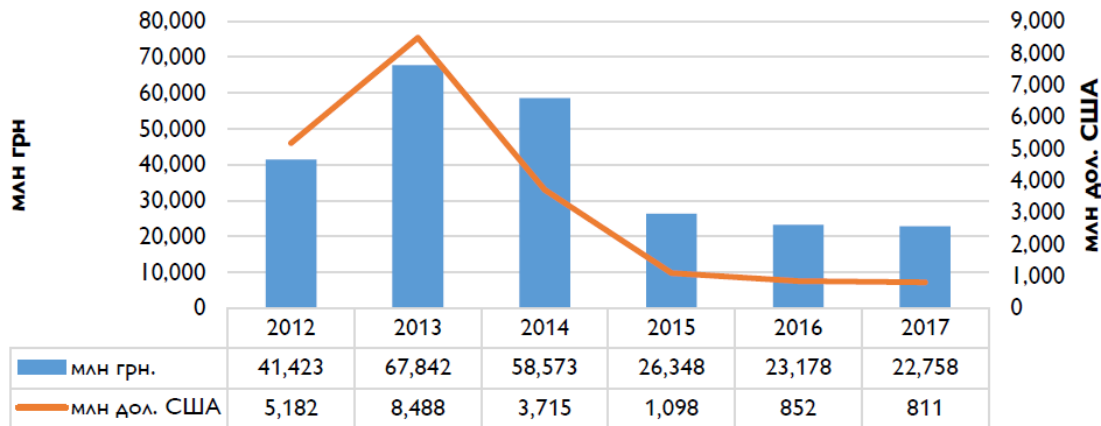

Рис. 2 Структура лізингового портфелю України в розрізі галузей економіки, станом на 31.12.2017

Джерело: авторська розробка на основі [9]

На жаль, на сьогодні майже немає внутрішніх ринків капіталу в Україні, що змушує лізингові компанії обмежуватись банківськими

кредитними лініями для залучення зовнішнього фінансування, яке по своїй природі є короткотерміновим та недешевим. Українські лізингові компанії повинні шукати нові джерела поповнення своїх фінансових ресурсів як на внутрішніх ринках капіталу, так і від міжнародних фінансових установ.

*Рис.3 Портфель лізингових договорів лізингодавців небанківської сфери
Джерело: [7, с.12]*

Висновки. Лізинг в Україні сьогодні не в повній мірі реалізує свій потенціал щодо залучення додаткових фінансових ресурсів для малих та середніх підприємств. Варто забезпечити доступ до фінансування в національній валюті для сприяння лізинговій діяльності, що в свою чергу, покращить доступ до фінансування для малих та середніх підприємств.

Стосовно українського ринку лізингу, слід відзначити, що активне впровадження цифрових технологій дало б змогу стандартизувати багато етапів лізингових операцій, суттєво зекономити витрати на ведення лізингових операцій традиційним способом. Лізингові операції, як правило, відрізняються від торговельних тривалим характером взаємовідносин лізингодавача з лізингоодержувачем. В окремих випадках тривалість лізингової угоди може перевищувати десятирічний термін. Проблеми виконання договірних зобов'язань лізингоодержувачем за лізинговими платежами, за умовами експлуатації об'єкта лізингу (в разі, якщо термін лізингу менше амортизаційного терміну служби об'єкта лізингу) можуть регулярно виникати протягом всього терміну дії лізингового контракту.

Цілком очевидно, що ті фінансові та лізингові компанії, котрі не трансформуються в цифровий формат, незабаром опиняться в дуже

невигідному становищі порівняно з їхніми гнучкими конкурентами, котрі адаптувались до функціонування в середовищі цифрових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Schüffel, Patrick (2016). Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech. *Journal of Innovation Management*. p. 32-54.
2. Sanicola, Lenny (13 February 2017). What is FinTech?. *Huffington Post*. Режим доступу: https://www.huffingtonpost.com/entry/what-isfintech_us_58a20d80e4b0cd37efcfefbaa.
3. Jacob Poushter, Caldwell Bishop & Hanyu Chwe. Smartphone ownership on the rise in emerging economies / *Pew Research Center* JUNE 19, 2018 Режим доступу: <http://www.pewglobal.org/2018/06/19/2-smartphone-ownership-on-the-rise-in-emerging-economies/>
4. Кишакевич, Б.Ю. Аналіз оптимальних стратегій портфельної конкурентної моделі ринку акцій / Б.Ю. Кишакевич, А.К. Прикарпатський, І.П. Твердохліб. *Доповіді Національної академії наук України*. – 2009. – №1. С. 40–47.
5. Fitch: 2019 Global Finance & Leasing Sector Outlook Raised to Stable Режим доступу: <https://www.hellenicshippingnews.com/fitch-2019-global-finance-leasing-sector-outlook-raised-to-stable/>
6. Матеріали офіційного сайту Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців». URL: http://www.uul.com.ua/stat/leasing_market.
7. Краковська Анна, Вишневецький Іван, Педос Наталія. Лізингова галузь в Україні: тенденції та рекомендації для зростання / проект USAID «Трансформація фінансового сектору/ Червень 2018 р . 36 с.
8. Національне рейтингове агентство «Рюрік». Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за підсумками 2017 року. – 17 с. http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_2017.pdf
9. Офіційний сайт Нацкомфінпослуг. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 9 місяців 2017 року. – 19 с. Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_3%20%D0%BA%D0%B2_2017.pdf

REFERENCES:

1. Schüffel, Patrick (2016). Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech. *Journal of Innovation Management*, p. 32-54.
2. Sanicola, Lenny (13 February 2017). What is FinTech?. *Huffington Post*. Retrieved from: https://www.huffingtonpost.com/entry/what-is-fintech_us_58a20d80e4b0cd37efcfefbaa.

3. Jacob Poushter, Caldwell Bishop & Hanyu Chwe. Smartphone ownership on the rise in emerging economies, Pew Research Center JUNE 19, 2018 Retrieved from: <http://www.pewglobal.org/2018/06/19/2-smartphone-ownership-on-the-rise-in-emerging-economies/>
4. Kyshakevych B, Prykarpatsky A. & Tverdokhlib I. (2009) *Analiz optimalnih stratehij portfelnoi konkurencijnoi modeli akcij [Analysis of the optimal strategies of the portfolio competitive model of the stock market]* // Reports of the National Academy of Sciences of Ukraine, 1, 40-47. [in Ukrainian]
5. Fitch: 2019 Global Finance & Leasing Sector Outlook Raised to Stable. Retrieved from: <https://www.hellenicshippingnews.com/fitch-2019-global-finance-leasing-sector-outlook-raised-to-stable/>
6. Materials of the official site of the Association "Ukrainian Association of Lessors". Retrieved from: http://www.uul.com.ua/stat/leasing_market. [in Ukrainian].
7. Krakovskaya A., Vishnevsky I & Pedos N. (June 2018). *Lizynhova haluz w Ukraini: tendecii ta rekomendacii dlia zrostannia [Leasing industry in Ukraine: trends and recommendations for growth]*, USAID project "Transformation of the financial sector", 36p.
8. National rating agency "Rurik". Analytical review of the Ukrainian non-bank financial services market in 2017. Retrieved from: http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_2017.pdf. [in Ukrainian]
9. Official site of the National Financial Services Commission. *Pidsumki diyalnosti finansovih kompaniy, lombardiw ta lizunhodawciv za 9 misiaciv 2017 roku. [Results of activity of financial companies, pawnshops and legal entities (lessors) during 9 months of 2017]*. Retrieved from: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_3%20%D0%BA%D0%B2_2017.pdf